

Branko Velov*
ACIMSI Centar za Rodne studije
Univerzitet u Novom Sadu

UDK: 159.922.1
DOI: 10.19090/gff.2020.1.147-166
Originalni naučni rad

Marija Zotović
Filozofski fakultet
Univerzitet u Novom Sadu

STAV PREMA SEKSUALNOJ OBJEKTIVIZACIJI ŽENSKOG TELA, SAMOOBJEKTIVIZACIJA I ZADOVOLJSTVO TELOM

Rad ima za cilj da ispita međusobni odnos stava prema seksualnoj objektivizaciji ženskog tela u javnoj sferi, samoobjektivizacije i zadovoljstva telom žena u Srbiji. U istraživanju su učestvovalе 462 žene, starosti između 19 i 45 godina. Stav prema seksualnoj objektivizaciji ženskog tela u javnoj sferi operacionalizovan je skalom od devet tvrdnji, u čijoj osnovi su zapažanja o seksualnoj objektivizaciji žena. Skala samoobjektivizacije (*Objectified Body Consciousness Scale; McKinley & Hyde, 1996*) razvijena je za merenje samoobjektivizacije kod mladih i žena srednjih godina i uključuje tri subskele: telesni nadzor, internalizacija kulturnih standarda vezanih za telo i verovanja u mogućnosti kontrole izgleda. Ispitanicama su postavljena i tri pitanja koja se odnose na stepen zadovoljstva ukupnim fizičkim izgledom tela, prisustvo želje i spremnosti da se telo menja. Rezultati su pokazali da ispitanice podržavaju stav da je seksualna objektivizacija žena i ženskog tela u javnoj sferi Srbije rasprostranjena. Samoobjektivizacija se najčešće ispoljava u obliku verovanja u mogućnosti kontroli izgleda. Iako su zadovoljne izgledom sopstvenog tela, kod ispitanica je prisutna želja/spremnost da se telo menja/preoblikuje, što navodi na postojanje sumnje u tome kako treba da izgledaju. Generalno, stav prema seksualnoj objektivizaciji nije povezan sa samoobjektivizacijom i zadovoljstvom telom. Zadovoljstvo fizičkim izgledom tela je u negativnoj korelaciji sa samoobjektivizacijom, a najizraženija je povezanost sa dimenzijom internalizacija kulturnih standarda vezanih za telo.

Ključne reči: seksualna objektivizacija, samoobjektivizacija, zadovoljstvo telom

UVOD

Ženska seksualnost kao prizor je često prisutna u javnoj sferi, naročito je izražena u oblasti marketinga, ponajviše u medijima namenjenim muškarcima, ali

* branko.velov@gmail.com

ne izostaje ni u medijima dizajniranim za žensku publiku. Za razumevanje seksualnosti veoma je važno napraviti razliku između zdrave seksualnosti i pojave koja se zove seksualizacija. Zdrava seksualnost je bitna komponenta, kako fizičkog, tako i mentalnog zdravlja. Seksualizacija, sa druge strane, ima negativnu konotaciju i podrazumeva prisustvo barem jednog od sledećih kriterijuma: 1) osobi se vrednost pridaje na osnovu seksepila i seksualnog ponašanja, do krajnosti u kojoj se potpuno isključuju ostale karakteristike, 2) osobe se porede po standardu koji izjednačava fizičku atraktivnost sa seksualnom privlačnošću, 3) osoba se seksualno objektivizuje – pretvara u stvar za seksualno iskorištavanje drugima, zapostavljajući njenu ličnost i sposobnost za nezavisno mišljenje i delanje i 4) seksualnost se neprimereno nameće osobi (APA, 2007). Srodan pojam seksualizaciji je seksualna objektivizacija. U literaturi se koriste i jedan i drugi – međusobno su zamenjivi pojmovi.

Seksualna objektivizacija

Kant je svojim spisima doprineo osvešćivanju koncepta seksualne objektivizacije. Prema njegovom mišljenju, seksualnost je izuzetno problematična kada se koristi izvan konteksta monogamnog braka, jer u takvim slučajevima vodi do objektivizacije, svođenja ljudskog bića na status objekta (Kant, 1977; 157–159). Kantov koncept objektivizacije imao je snažan uticaj na savremenu feminističku raspravu (Papadoki, 2018). Kao centralni pojam savremene feminističke teorije, pojam „objektivizacija” vezuje se za anti–pornografski nastrojene feministkinje Katrin MekKinon i Andrea Dworkin. Pod uticajem Kantovog koncepta objektivizacije, one ukazuju na pornografiju kao na suštinski oblik ženske objektivizacije, u kojoj se žena opisuje i pretvara u seksualni objekat, uvek dostupan muškarcima (Dworkin & MacKinnon, 1988). Za razliku od Kanta, one stavljaju objektivizaciju u kontekst rodnosti, tvrdeći da je to moćna manifestacija šire rodne nejednakosti – objektivizirana osoba, najčešće žena, služi za zadovoljenje seksualnih potreba muškaraca (Papadoki, 2012). Novi napredak u shvatanju objektivizacije uvodi feministkinja Sandra Bartki, koja ističe da se žene u zapadnom društvu za razliku od muškaraca više identifikuju sa svojim telima i važnije im je kako izgledaju. U objašnjavanju objektivizacije, on tvrdi da je osoba objektivizirana i kada su joj seksualni delovi tela ili seksualne funkcije veštački odvojeni od ostatka ličnosti. Seksualna objektivizacija se događa svaki put kada se žensko telo ili delovi tela izdvoje od nje kao osobe i žena se posmatra prvenstveno kao fizički objekt muške seksualne želje (Bartky, 1990).

Marta Nusbaum identifikuje sedam oblika tretiranja osobe kao objekta: instrumentalizacija – sredstvo za ostvarivanje potrebe drugog; negiranje autonomije – nema pravo na autonomiju i samoodređenje; inertnost – nema prava da deluje; zamenjivost – lako zamenjiv sa drugim predmetom; ranjivost – nema pravo na svoj integritet; posedovanje – tretira se kao tuđe vlasništvo; poricanje subjektivnosti – stvar bez iskustva i osećanja (Nussbaum, 1995). Na ovih sedam, Rae Langton dodaje još tri: redukcija na telo – osoba se identifikuje samo kao telo, deo tela; redukcija na izgled – osoba se tretira samo na osnovu svog izgleda, odnosno kako utiče na čula; ćutanje – osoba se tretira kao da je nema, nesposobna da govori (Langton, 2008).

Pod uticajem feminističke teorije i prakse nastaje teorija objektivizacije u čijoj suštini je stavljanje ženskog tela u sociokulturni kontekst sa ciljem rasvetljavanja iskustva i rizika po mentalno zdravlje devojaka i žena koje se sreću sa seksualnom objektivizacijom. Kroz sve forme seksualne objektivizacije se provlači iskustvo osoba da su tretirane kao telo, kao skup delova tela, i da su vrednovane prevashodno prema tome kako drugi mogu da ih koriste (Fredrickson & Roberts, 1997).

Upravo samo semantičko određenje razlike između subjekta, onog koji čini radnju, i objekta, onoga nad čime se radnja čini, odslikava depersonifikaciju koja se podrazumeva kada govorimo o objektivizaciji. Druga osoba se ne posmatra kao živo biće sa svojim osobinama, vrlinama i manama, sa njom se ne ostvaruje emotivni odnos. U kontekstu seksualne objektivizacije, druga osoba se ne posmatra kao seksualni partner već kao seksualni objekat, nešto, a ne neko, čime se postiže seksualna gratifikacija (Kozic i Zotović, 2016: 97).

Seksualna objektivizacija je prisutna, kako u interpersonalnim odnosima – prijatelji, kolega, poslodavci, poznanici, stranci ..., tako i u medijskoj sferi – TV programi, reklame, internet sadržaji, časopisi... (Fredrickson & Roberts, 1997). Žena se češće prikazuje kao seksualni objekt u odnosu na muškarce (Bartky, 1990; Fredrickson & Roberts, 1997; Conley & Ramsey, 2011), a normativno atraktivne žene (velike grudi, srazmeran odnos kuka i struka itd...) visoko su podložne ovoj pojavi, podložnije od manje atraktivnih (Gervais–Holland & Dodd, 2013; Holland & Haslam, 2013). Seksualna objektivizacija javlja se u različitim oblicima, od medijskog predstavljanja (prikazivanja) ženskog tela, preko permanentnog monitoringa i procena (npr. pogledi, zviždanja, seksualni komentari), sve do seksualnog uznemiravanja (Kozee–Tylka–Augustus-Horvath & Denchik, 2007; Moradi, 2011). Pored seksualne prirode, uključuje i društveni pritisak da se stvara,

pokazuje, održava i uvek poboljšava privlačan fizički izgled (Moradi, 2011; Zurbriggen, 2013).

Samoobjektivizacija

Fredrikson i Roberts su identifikovale samoobjektivizaciju kao prvu psihološku posledicu koja se pojavljuje među devojkama i ženama kao rezultat življenja u kulturnom okruženju u kome se žena seksualno objektivizira. U kulturi koja objektivizira žene, i žene i devojke same uče da tretiraju sebe kao objekte koji se gledaju i procenjuju, odnosno dolazi do internalizacije posmatračeve perspektive. Konstituisanje ženskog tela kao objekta kome se treba diviti, često navodi žene i devojke da svoju vrednost (sebe) procenjuju na osnovu fizičkog izgleda (Fredrickson & Roberts, 1997). „Kada i sama osoba, nakon što je ‘poverovala’ u apsolutnu istinitost i vrednosnu ispravnost objektivizirajućeg pogleda na sebe i druge, počne da dovodi svoju vrednost u pitanje jer ne zadovoljava kulturni standard koji je postao i njen standard, ona upada u opasnost da se udalji od sebe” (Kozčić i Zotović, 2016; 98). U okviru teorije objektivizacije, samoobjektivizacija je primarni psihološki mehanizam koji objašnjava vezu između ženskih iskustava seksualne objektivizacije na kulturnom nivou i njihovo telesno i subjektivno blagostanje na individualnom nivou (Calogero, 2012: 575).

Društveno konstruisani standardi privlačnosti razvijaju se kao rezultat spoljnih pritisaka (npr. medija), koje žene prihvataju kao normative i uključuju u svoja svakodnevna iskustva. MekKinli i Hajd za proučavanje internalizacije socijalnih konstrukata ženskog tela razvile su meru koju nazivaju svest o objektiviziranosti tela – samoobjektivizacija (*Objectified Body Consciousness*). Uključuje tri dimenzije: telesni nadzor (*surveillance*) – osmatranje sebe iz uloge posmatrača; internalizacija kulturnih standarda (*body shame*) – osećanje srama kada se ne osećamo ugodno u sopstvenom telu; verovanja u mogućnosti kontrole izgleda (*appearance control beliefs*) – uverenje da ako uložimo dovoljno truda kulturni standardi o telesnom izgledu mogu biti dostignuti (McKinley & Hyde, 1996).

Zadovoljstvo telom

Prema sociokulturnom modelu društveni ideali lepote (unutar određene kulture) prenose se putem brojnih sociokulturnih kanala, a individua ih internalizuje. Zadovoljstvo ili nezadovoljstvo izgledom sopstvenog tela predstavlja funkciju mere u kojoj osoba ispunjava ili ne ispunjava propisane ideale (Tiggemann, 2011: 13). Dokazi o postojanju društvenog ideala lepote mogu se

prepoznati: u sve većem naglašavanju vitkosti (mršavosti) tela poslednjih decenija, isti ideal preko medija i igračaka prenosi se i deci (Barbika je ideal ženske lepote), prihvatanje zapadnog ideala lepote (*thin ideal*) u kulturama u kojima ranije nije egzistirao, postojanje razlika unutar iste kulture po pitanju posledica prihvatanja ovog ideala (Tiggemann, 2011: 13–15). Tompson je sa saradnicima u nekoliko različitih istraživanja izvršio evaluaciju sociokulturnog modela, a rezultati pokazuju da mediji imaju značajan uticaj na internalizaciju društvenih standarda lepote (Thompson & Heinberg, 1999), što negativno utiče i na sliku tela, nezadovoljstvo telom (Thompson & Stice, 2001).

Zadovoljstvo telom je vrlo složen i višedimenzionalni konstrukt, koji je neraskidivo povezan sa slikom koju osoba ima o sopstvenom telu (slika tela – *body image*). Prema kognitivno–bihevioralnom modelu dve grupe faktora utiču na oblikovanje, razvoj i funkcionisanje slika tela: (a) istorijski i (b) proksimalni ili sadašnji. Istorijski faktori odnose se na prošle događaje, attribute i iskustva koja utiču na percepciju doživljaja sopstvenog tela, kao što su kulturna socijalizacija, međuljudska iskustva, fizičke karakteristike i faktori ličnosti. Pomenuti činoci utiču na formiranje osnovnih stavova, procenjivanje i stepena ulaganja u sliku tela. Proksimalni faktori odnose se na sadašnje događaje koji utiču na doživljaj slike tela, kao što su interni dijaloz, emocije o telesnom izgledu i samoregulatorne aktivnosti (vežbanje itd.). Nezadovoljstvo telom proizilazi iz procene sopstvene slike tela, koja se zasniva na stepenu neusklađenosti ili podudarnosti između fizičkih karakteristika koje osoba percipira i internalizovanih, za nju vrednih ideala o izgledu tela (Cash, 2011; 34–47).

Iskustva seksualne objektivizacije utiču na pojavu samoobjektivizacije, odnosno u kulturi u kojoj se žena seksualno objektivizira i ona sama počinje da posmatra svoje telo kao objekt (Fredrickson & Roberts, 1997). Ako prihvatimo postulate sociokulturnog modela, da zadovoljstvo telom predstavlja funkciju mere u kojoj osoba ispunjava ili ne ispunjava propisane ideale (Tiggemann, 2011: 13), za očekivati je da postoji određena povezanost i između samoobjektivizacije i zadovoljstva telom, jer u svojoj osnovi oba konstrukta su pod uticajem kulturnih standarda o lepoti/privlačnosti tela. Imajući to u vidu, logično se nameće pitanje: Kakva je priroda veze samoobjektivizacije sa seksualnom objektivizacijom, a kakva sa zadovoljstvom telom, odnosno koji faktori determinišu prirodu ovih veza? Ovaj rad u svojoj osnovi ima za cilj pokušaj da odgovori na neka od pitanja koja se

odnose na seksualnu objektivizaciju, samoobjektivizaciju i zadovoljstvo telom kod žena u Srbiji.

CILJ I ZADACI ISTRAŽIVANJA

Glavni cilj istraživanja je bio da se ispita povezanost stava ispitanica prema seksualnoj objektivizaciji ženskog tela u javnoj sferi, stepena izraženosti samoobjektivizacije i nivoa zadovoljstva sopstvenim telom kod žena u Srbiji.

U skladu sa ciljem definisani su zadaci istraživanja:

- Utvrditi stepen slaganja ispitanica sa tvrdnjama koje sačinjavaju Skalu stavova prema seksualnoj objektivizaciji ženskog tela, odnosno sa kritičkim zapažanjima o seksualnoj objektivizaciji žena u javnoj sferi;
- Utvrditi stepen ispoljavanja samoobjektivizacije kod ispitanica, na nivou ukupne OBCS skale i na nivou subskala;
- Utvrditi stepen zadovoljstva ukupnim fizičkim izgledom tela i želju/spremnost ispitanica da menjaju (preoblikuju) sopstveno telo;
- Utvrditi povezanost između stava prema seksualnoj objektivizaciji ženskog tela, samoobjektivizacije i zadovoljstva telom;
- Utvrditi grupne razlike prema starosnoj kategoriji i sredini u kojoj žive ispitanice;
- Utvrditi metrijske karakteristike i faktorsku strukturu korišćenih skala.

METODOLOGIJA

Uzorak

U istraživanju je učestvovalo 462 osoba ženskog pola starosti između 19 i 45 godina života ($AS=27,78$; $SD=7,60$) iz Srbije. U prvoj starosnoj kategoriji (19 do 25 godina) ima 239 (51,7%), a u drugoj (26 do 45 godina) 223 (48,3%) žena. Prva uzrasna kategorija odgovara rasponu uzrasta koji spada u razvojni stadijum prelaska u odraslo doba (*emerging adulthood*; Arnett, 2000), dok drugu uzrasnu kategoriju čine ispitanice mlađe odrasle dobi. Veći broj ispitanica je bilo iz urbanih 380 (82,3 %), a manji iz ruralnih sredina 82 (17,7%).

Instrumenti

Skala stavova prema seksualnoj objektivizaciji ženskog tela (SOŽT) u javnoj sferi je konstruisana za potrebe ovog istraživanja. Skalu čini devet tvrdnji, u čijoj osnovi su kritička zapažanja, pre svega feministkinja, o seksualnoj

objektivizaciji žena i ženskog tela u javnoj sferi (medijima, marketingu, javnom prostoru ...). Slaganje/neslaganje sa datim tvrdnjama ispitanice su izražavale na sedmostepenoj skali Likertovog tipa, pri čemu broj 1 označava potpuno neslaganje, a 7 potpuno slaganje sa tvrdnjom. Veći skor na skali označava veći stepen slaganja sa zapažanjima da je u javnoj sferi prisutna seksualna objektivizacija žena i ženskog tela.

Skala samoobjektivizacije (*Objectified Body Consciousness Scale; McKinley & Hyde, 1996*) razvijena je za merenje samoobjektivizacije kod mladih i žena srednjih godina. Uključuje tri subskale: telesni nadzor (*surveillance*), internalizaciju kulturnih standarda vezanih za telo (*body shame*) i verovanja u mogućnosti kontrole izgleda (*appearance control beliefs*). Skala sadrži 24 stavke, a konstruisana je u vidu sedmostepene skale Likertovog tipa, pri čemu broj 1 označava potpuno neslaganje, a 7 potpunu saglasnost sa zadatom tvrdnjom. Veći skor na skali označava veću sklonost ka samoobjektivizaciji, kako na ukupnoj skali tako i na pojedinim dimenzijama.

Pored navedenih skala, ispitanicama su postavljena i tri pitanja koja se odnose na stepen zadovoljstva ukupnim fizičkim izgledom tela, prisustva želje i spremnosti da se telo menja. Ispitanice su svoje slaganje izražavale na skali od 1 do 10, pri čemu 1 označava potpuno nezadovoljstvo telom/prisustvo želje/spremnost, a 10 potpuno zadovoljstvo telom/odsustvo želje/nepretnost da se menja (preoblikuje) telo.

Prikupljanje i statistička obrada podataka

Prikupljanje podataka je obavljeno elektronskim putem – ispitanicama je na internet adrese dostavljan onlajn (*online*) upitnik, kreiran na Googleovoj platformi (*Google* upitnik). Podaci iz popunjenih upitnika prosleđivani su u odgovarajuću bazu podataka. Kronbahov alfa (*Cronbach alpha*) koeficijent je korišćen za utvđivanje pouzdanosti skala. Primenom faktorske analize ispitivana je faktorska struktura i valjanost instrumenata. Za ekstrakciju faktora primenjen je metod glavnih komponenti (*Principal components*), a opravdanost primene faktorske analize procenjena je pomoću Kaiser–Meyer–Olkinovog (*KMO*) testa adekvatnosti uzorkovanja i Bartletovog testa sferičnosti. U određivanju broja značajnih dimenzija korišćen je Gutman–Kaiserov kriterijum jedinice i Katelov skri plot (*Cattell scree plot*), kao i ortogonalna rotacija – Varimaks (*Varimax*). Pokušaji sa različitim metodama za ekstrakciju i rotaciju komponenata nisu dali željene rezultate kod OBCS skale, pa je za potrebe finalnog izveštaja korišćena analiza glavnih komponenti, ekstrakcija ograničena na tri faktora i Varimaks metod za rotaciju (pogodan je kada se koristi regresiona analiza, zbog multikolinearnosti).

Stav prema seksualnoj objektivizaciji ženskog tela u javnoj sferi, intenzitet samoobjektivizacije i zadovoljstvo telom opisani su deskriptivnom statistikom. Povezanost između istraživanih konstrukata izražena je Pirsonovim koeficijentom korelacije. Razlike između grupa definisanih sociodemografskim obeležjima testirane su t-testom za nezavisne uzorke. Nivo statističke značajnosti bio je definisan na $\alpha=0,05$.

REZULTATI

Stav prema seksualnoj objektivizaciji ženskog tela u javnoj sferi

Kaiser–Meyer–Olkin test ($KMO=0,892$) i Bartletov test sferičnosti ($X^2_{36}=1892,815$; $p<0,001$) ukazuju na opravdanost primene faktorske analize. Metodom glavnih komponenti potvrđena je jednodimenzionalnost skale – objašnjava 52,48% od ukupne varijanse. Na osnovu metoda interne konzistencije, Kronbahovog alfa koeficijenta, utvrđena je pouzdanost skale ($\alpha=0,88$). U Tabeli 1 prikazani su deskriptivni statistički podaci i rezultati faktorske analize Skale stavova prema seksualnoj objektivizaciji ženskog tela.

Tabela 1. Skala stavova prema seksualnoj objektivizaciji ženskog tela (SOŽT) – deskriptivna statistika, komunaliteti, faktorska opterećenja i ajtem total korelacije

Tvrđnje	AS (SD)	Komunaliteti	Faktorska opterećenja	Ajtem total korelacije
SOŽT1. Medijskim prostorom dominiraju slike nagih ili polunagih ženskih tela praćene sloganima koji imaju seksualnu konotaciju.	5,66 (1,28)	0,50	0,82	0,61
SOŽT2. Ciljno prikazivanje delova ženskog tela je uobičajena praksa medijske i reklamne industrije za privlačenje pažnje potencijalnih korisnika.	6,12 (1,07)	0,51	0,79	0,62
SOŽT3. U javnoj sferi uobičajeno je da se žensko telo predstavlja kao seksualni objekt (stvar za seksualno iskorišćavanje).	5,22 (1,49)	0,67	0,78	0,73
SOŽT4. Žensko telo se u javnoj sferi predstavlja na način koji provocira mušku želju za posedovanjem.	5,21 (1,41)	0,61	0,77	0,70

SOŽT5. U svakodnevnom životu žene neretko same sebe predstavljaju kao poželjan seksualni objekt.	5,19 (1,37)	0,27	0,71	0,43
SOŽT6. Erotski kontekst dominira prilikom predstavljanja ženskog tela u javnoj sferi.	5,28 (1,27)	0,62	0,71	0,71
SOŽT7. U medijima se žena uglavnom prikazuje kao slika, dodeljuje joj se samo telo, „izgled“.	5,04 (1,41)	0,48	0,70	0,61
SOŽT8. U javnom predstavljanju najčešće se ističe ukrasno-seksualna funkcija žena i ženskog tela.	5,18 (1,32)	0,60	0,69	0,70
SOŽT9. Ženska tela koja dominiraju medijskim prostorom su ekstremno seksualizirana.	5,58 (1,28)	0,47	0,52	0,60
SOŽT (ukupni prosečni skor)	5,39 (0,95)			

Na osnovu prikazanih rezultata u Tabeli 1 može se primetiti da su faktorska opterećenja za sve tvrdnje visoka, kao i ajtem total korelacije. Visoki komunaliteti impliciraju jednodimenzionalnost skale, a diskriminativnost tvrdnji potvrđena je vrednostima ajtem total korelacije. Deskriptivni podaci pokazuju da odgovori ispitanica naginju ka većim vrednostima, a prosečni skor skale ($AS=5,39$; $SD=0,95$) na relativno visok stepen slaganja ispitanica sa zapažanjima o seksualnoj objektivizaciji žena i ženskog tela u javnoj sferi.

Samoobjektivizacija (Objectified Body Consciousness)

Osim deskripcije i odnosa koji ima sa ostalim konstruktima, u ovom istraživanju od posebne je važnosti bilo da se ispita i upotrebna vrednost OBCS skale za naše kulturno područje. Nakon prevoda bilo je potrebno ispitati i faktorsku strukturu i valjanost skale. Za tu svrhu je poslužila eksplorativna faktorska analiza. Dobijeno faktorsko rešenje razlikovalo se od onog koje su dobili autori instrumenta (McKinley & Hyde, 1996). Struktura ekstrahovanih faktora razlikuje se (iako ne previše) od strukture originalnih subskala.

Kaiser–Meyer–Olkin test adekvatnosti uzorkovanja za OBCS skalu imao je vrednost $KMO=0,833$, a Bartletov test sferičnosti $X^2_{276}=2957,201$; $p<0,001$. Primenjena je analiza glavnih komponenti, sa ograničavanjem ekstrakcije na tri faktora i Varimaks rotacijom. Tri faktora zajedno objašnjavaju 40,71% od ukupne varijanse. Rezultati faktorske analize prikazani su u Tabeli 2.

Tabela 2. Komponente OBCS skale – karakteristični koreni i objašnjenje ukupne varijanse

Komponenta	Karakteristični koren (Eigenvalue)	Procenat objašnjene varijanse	Kumulativni procenat objašnjene varijanse
1	4,15	17,27	17,27
2	3,00	12,51	29,78
3	2,62	10,93	40,71

Za procenu primenljivosti skale korisno je imati uvid u metrijske karakteristike, strukturu i razlike u odnosu na originalnu skalu. U Tabeli 3 pored stavki koje čine originalne subskele prikazana su faktorska opterećenja dobijena u ovom istraživanju.

Tabela 3. OBCS skala - originalna struktura subskala i dobijena faktorska opterećenja

		Faktorska opterećenja		
		1	2	3
Skala samoobjektivizacije <i>Objectified Body Consciousness Scale</i> (McKinley & Hyde, 1996)				
Telesni nadzor (<i>Surveillance</i>)	1. Retko razmišljam o tome kako izgledam.	0,55	-0,10	0,16
	2. Mislim da je bitnije da mi je odeća udobna nego da mi dobro stoji.	0,69	0,02	0,10
	3. Više mislim o tome kako mi se telo „oseća“ nego kako izgleda.	0,71	-0,09	0,00
	4. Retko se poredim po izgledu sa drugim ljudima.	0,50	-0,30	-0,09
	5. Više puta u toku dana razmišljam o svom izgledu.	-0,40	0,50	-0,10
	6. Često me brine da li u odeći koju nosim izgledam dobro.	-0,29	0,56	0,05
	7. Retko se brinem o tome kako izgledam drugim ljudima.	0,64	-0,22	0,01
	8. Više me zanima šta je moje telo u stanju da uradi nego kako izgleda.	0,63	-0,13	-0,17
Internalizacija kulturnih standarda (<i>Body Shame</i>)	9. Mislim da nešto nije u redu sa mnom kada ne mogu kontrolisati svoju težinu.	0,01	0,72	0,04
	10. Sramota me je kada se ne potrudim da sam u svom najboljem izdanju.	-0,18	0,52	0,21
	11. Mislim da sam loša osoba kad ne izgledam najbolje što mogu.	-0,15	0,63	0,15
	12. Bila bi me sramota da ljudi saznaju koliko zaista imam kilograma.	-0,04	0,66	0,05
	13. Mislim da je sve u redu sa mnom i kada ne vežbam koliko bih trebala.	0,23	-0,44	-0,03
	14. Kada ne vežbam dovoljno dovodim svoju vrednost u pitanje.	-0,21	0,65	0,06
	15. Čak i kada ne mogu da kontrolišem svoju težinu za sebe mislim da sam u redu.	0,38	-0,44	0,00

Verovanja o mogućnosti kontrole izgleda (Control Beliefs)	16. Ako nisam konfekcijski broj koji mislim da treba da sam bude me sramota.	-0,14	0,72	0,05
	17. Mislim da je čovek manje više osuđen na izgled sa kojim se rodi.	0,09	0,12	0,56
	18. Da bi čovek bio u formi mora prvenstveno da je takve konstitucije.	0,03	0,21	0,63
	19. Mislim da čovek može da izgleda manje više kako želi ako je spreman da na tome radi.	0,17	0,05	-0,48
	20. Mislim da i nemam kontrolu nad time kako mi telo izgleda.	0,17	0,53	0,25
	21. Mislim da ljudima težinu određuje genetika.	0,13	0,03	0,70
	22. Ma koliko da se trudim da promenim težinu verovatno će zauvek biti otprilike ista.	0,10	0,34	0,40
	23. Mogu da regulišem svoju težinu ako se dovoljno potrudim.	0,11	-0,06	-0,49
24. U kakvoj ste formi najviše zavisi od vaše genetike.	0,07	0,03	0,76	

Kako se vidi iz Tabele 3 dve stavke iz prve komponente (5 i 6) i jedna iz treće (20) prelaze u prostor druge komponente, čiji je naziv internalizacija kulturnih standarda.

U Tabeli 4 prikazani su deskriptivni statistički podaci za skalu i subskale, koeficijenti pouzdanosti, kao i korelacije među subskalama.

Tabela 4. OBCS subskale - deskriptivna statistika, Kronbah alfa koeficijent i korelacije

Latentne dimenzije	Cronbach Alpha (α)	AS (SD)	Korelacije	
			2	3
1. Telesni nadzor	0,76	3,79 (1,02)	0,51**	-0,05
2. Internalizacija kulturnih standarda	0,73	2,41 (1,02)		-0,31**
3. Verovanja u mogućnosti kontrole izgleda	0,69	5,30 (0,85)		
OBCS (ukupni prosečni skor)	0,74	3,83 (0,60)		

Napomena: Nivo statističke značajnosti * $p < 0,05$; ** $p < 0,01$.

Zadovoljstvo telom

Zadovoljstvo telom u ovom istraživanju reprezentuju tri pitanja koja se odnose na zadovoljstvo ukupnim fizičkim izgledom, želju i spremnost da se telo menja (preoblikuje). Intenzitet zadovoljstva telom, želje i spremnosti da se telo menja meren je desetostepenom skalom Likertovog tipa, a rezultati su prikazani u Tabeli 5. Pokušaj da se sprovede faktorska analiza bio je neuspešan zbog niske vrednosti Kaiser–Meyer–Olkin testa adekvatnosti uzorkovanja ($KMO=0,499$). To nije iznenađenje ako se ima u vidu da se radi samo o tri varijable i da ne postoji jaka povezanost između njih. Izuzetak

predstavlja umerena korelacija između druge (ZT2) i treće (ZT3) varijable, $r=0,60$; $p<0,001$. Podaci o varijablama prikazani su u Tabeli 5.

Tabela 5. Pitanja koja se odnose na zadovoljstvo telom - deskriptivna statistika i korelacije

Tvrdnje	AS (SD)	Korelacije	
		ZT2	ZT3
ZT1. U kojoj meri ste zadovoljni ukupnim fizičkim izgledom vašeg tela?	7,36 (1,68)	-0,09*	-0,02
ZT2. U kojoj meri je prisutna želja da menjate/preoblikujete fizički izgled vašeg tela/deo tela)?	5,23 (2,59)		0,60**
ZT3. U kojoj meri ste spremni (odlučni) da menjate/preoblikujete fizički izgled vašeg tela/deo tela)?	5,48 (2,69)		

Napomena: Nivo statističke značajnosti * $p<0,05$; ** $p<0,01$.

Podaci prikazani u Tabeli 5 pokazuju da su ispitanice, generalno, zadovoljne fizičkim izgledom svoga tela (AS=7,36; SD=1,68). Ipak, potpunija slika dobija se kada se uzmu u obzir i podaci koji se odnose na želju i spremnost da se telo menja. Analiza rezultata na sva tri pitanja pokazuje da kod jednog dela ispitanica postoji raskorak u odgovorima na prvo i ostala dva pitanja. Neke ispitanice pokazuju visok stepen zadovoljstva fizičkim izgledom tela, a istovremeno pokazuju i želju i spremnost da menjaju svoje telo. Imajući u vidu činjenicu da se tri varijable ne mogu podvesti pod jednu dimenziju, u analizama su korišćene pojedinačno.

Povezanost stava prema predstavljanju ženskog tela u javnoj sferi, zadovoljstva telom i samoobjektivizacije

Glavni cilj istraživanja bio je da se utvrdi odnos između stava prema seksualnoj objektivizaciji, pojave samoobjektivizacije i stepena zadovoljstva telom. U tu svrhu korišćena je bivarijantna korelaciona analiza, a rezultati su prikazani u Tabeli 6.

Tabela 6. Pirsonov koeficijent korelacije (r) između samoobjektivizacije (OBCS), stava prema seksualnoj objektivizaciji ženskog tela (SOŽT) i zadovoljstva telom (ZT)

	OBCS	Telesni nadzor	Internalizacija kulturnih standarda	Verovanja u mogućnosti kontrole izgleda	SOŽT
SOŽT	0,05	-0,07	-0,01	0,01	-
ZT1	-0,30**	-0,24**	-0,37**	0,09	-0,02
ZT2	0,13**	0,10*	0,13**	0,02	-0,03
ZT3	0,15**	0,07	0,10*	0,12**	-0,09

Napomena: Nivo statističke značajnosti * $p<0,05$; ** $p<0,01$.

Stav prema predstavljanju ženskog tela u javnoj sferi niti je u korelaciji sa samoobjektivizacijom (i njenim subskalama), niti sa pitanjima koja se odnose na zadovoljstvo telom. U većini slučajeva dobijene su slabe ili veoma slabe korelacije. Najizraženija je povezanost između zadovoljstva ukupnim fizičkim izgledom tela (ZT1) i subskale internalizacija kulturnih standarda ($r=0,37$; $p<0,001$).

Razlike zasnovane na sociodemografskim obeležjima ispitanica

Razlike između ispitanica različitih starosnih kategorija i sredina u kojima žive (urbana/ruralna) testirane su t-testom za nezavisne uzorke. Rezultati su pokazali da statistički značajne razlike između starosnih kategorija postoje samo na subskali telesni nadzor – ispitanice starosti do 25 godina imaju statistički značajno veći skor u odnosu na ispitanice starosti preko 25 godina ($t=2,08$; $p<0,05$). Rezultati t-testa za sredinu u kojoj ispitanice žive prikazani su u Tabeli 7.

Tabela 7. Razlike između ispitanica iz ruralne i urbane sredine – t-test za nezavisne uzorke

Varijable	Urbana sredina	Ruralna sredina	t vrednosti
	(N=380) AS (SD)	(N=82) AS (SD)	
SOŽT	5,45 (0,93)	5,09 (1,01)	3,12**
OBCS	3,88 (0,61)	3,66 (0,52)	3,01**
Telesni nadzor	3,85 (1,04)	3,51 (0,91)	3,02**
Internalizacija kulturnih standarda	2,43 (1,02)	2,35 (1,07)	0,65
Verovanja u mogućnosti kontrole izgleda	5,35 (0,85)	5,12 (0,82)	2,23*
ZT1	7,32 (1,69)	7,55 (1,63)	-1,13
ZT2	5,30 (2,58)	4,90 (2,59)	1,27
ZT3	5,48 (2,67)	5,49 (2,77)	-0,01

Napomena: Nivo statističke značajnosti * $p<0,05$; ** $p<0,01$.

Ispitanice iz ruralne sredine imaju statistički značajno niži skor od ispitanica iz urbane sredine na obema skalama, SOŽT ($t=3,12$; $p<0,01$) i OBCS ($t=3,01$; $p<0,01$), ali i na subskalama telesni nadzor ($t=3,02$; $p<0,01$) i verovanja u mogućnosti kontrole izgleda ($t=2,23$; $p<0,05$). Niti na jednom od pitanja koje se odnose na zadovoljstvo telom ne postoje statistički značajne razlike između ispitanica iz ruralne i urbane sredine.

DISKUSIJA

Zapažanja i kritike koje dolaze od strane feministkinja, istraživača rodne problematike i društvenih grupa o seksualnoj objektivizaciji žena i ženskog tela u javnoj sferi indukovala su potrebu da se ispita stav žena po tom pitanju. U tu svrhu konstruisana je skala koja obuhvata različite oblike seksualne objektivizacije. Faktorska struktura je potvrdila jednodimenzionalnost skale i njenu konstruktivnu valjanost, a pokazuje i zavidni nivo pouzdanosti i diskriminativnosti.

Deskriptivna analiza pokazuje da ispitanice ispoljavaju visok stepen slaganja sa tvrdnjama koje opisuju pojavu seksualne objektivizacije žena. Najzastupljeniji oblik je ciljno prikazivanje delova ženskog tela u medijskoj i reklamnoj industriji, koje se koristi kao sredstvo za privlačenje pažnje potencijalnih korisnika. Na ovu vrstu seksualne objektivizacije pažnju je skrenula Sandra Bartki (1990), koja tvrdi da je osoba seksualno objektivizirana kada su joj seksualni delovi tela ili seksualne funkcije veštački odvojeni od ostatka ličnosti. Najmanji stepen slaganja ispitanice su pokazale sa tvrdnjom da se u medijima žena uglavnom prikazuje kao slika, da joj se dodeljuje samo telo, izgled – oblik seksualne objektivizacije koju je identifikovala i opisala Rae Langton (2008).

Zastupljenost i stepen prisutnosti samoobjektivizacije ispitivani su skalom samoobjektivizacije (*Objectified Body Consciousness scale, McKinley & Hyde, 1996*). Proverom faktorske strukture skale dobijeno je rešenje koje je veoma slično sa rešenjem predloženim od strane autora skale. Razlika se sastojala u tome što se tri stavke nisu grupisale kao što je bilo očekivano. Razlike se manifestuju i u stepenu interne konzistencije kod subskale telesni nadzor (0,89 u originalnom istraživanju naspram 0,76), a ne postoji ni povezanost između subskala telesnog nadzora i verovanja u mogućnosti kontrole izgleda o kojoj izveštavaju autori instrumenta.

Prisustvo samoobjektivizacije stvara situaciju u kojoj žena ima kontradiktoran odnos prema sopstvenom telu. Odnos žena prema sopstvenom telu postaje odnos objekta i spoljašnjeg posmatrača. Usvajanje kulturnih standarda o izgledu tela i razvijanje veština koje omogućavaju kontrolu izgleda može delovati pozitivno i osnažujuće na ženu, a posmatranje sopstvenog tela izazivati osećaj zadovoljstva. Ipak, sa druge strane, takvo ponašanje može imati i negativne posledice, u vidu osećanja stida, otuđenja od sopstvenog tela i udaljavanja od sebe (McKinley & Hyde, 1996). Činjenica je da je seksualna objektivizacija rasprostranjena u društvu, na to ukazuju i rezultati ovog istraživanja, a kako je ranije rečeno, u kulturi koja objektivizira žene, i žene i devojke same uče da tretiraju sebe kao objekte koji se gledaju i procenjuju. To implicira mogućnost da se

samoobjektivizacija manifestuje u nekom od svojih oblika – u našem slučaju najznačajnije se ispoljava kao uverenja da ako uložimo dovoljno truda kulturni standardi o telesnom izgledu mogu biti dostignuti. Nalazi se donekle razlikuju od rezultata do kojih su došli MekKinley i Hajd – u njihovom istraživanju najizraženija dimenzija je telesni nadzor (McKinley & Hyde, 1996). Osećanje stida zbog telesnog izgleda, odnosno neispunjenih internalizovanih kulturnih standarda o izgledu tela, i u ovom i u njihovom istraživanju, najmanje je izražena dimenzija.

Rezultati pokazuju da kod ispitanica postoji prilično visok stepen zadovoljstva fizičkim izgledom svoga tela. Odgovori na ostala dva pitanja, prisustvo želje i odlučnost da se menja telo, ipak koriguju ovu ocenu u smeru smanjenja stepena zadovoljstva: prosečne ocene ukazuju da veliki broj ispitanica razmišlja o promeni/korekciji fizičkog izgleda. Rezultati govore da postoji određena sumnja, nedorečenost, nesigurnost – da li treba da se nešto menja ili ne? Ovakvo ponašanje je za očekivati ako se ima na umu da se ženama konstantno nameću slike “idealnih” ženskih tela u cilju promocije nedostiznih standarda lepote. Savremene industrije u sprezi sa marketingom i medijima pronalaze širok spektar mogućnosti da unovče brigu žena o sopstvenom telu: prvo ukazuju na uzor/ideal sa kojim se treba uporediti, onda se nude proizvodi što će im omogućiti da ostanu mladi, vitki i lepi, računajući pri tom na izgrađeno stereotipno uverenje da će jedino ulaganjem u svoje telo biti poželjnije, cenjenije i prihvaćenije u društvu (Lubina i Brkić Klimpak, 2014).

Očekivanja da će rezultati pokazati određeni stepen povezanosti između stava prema seksualnoj objektivizaciji i samoobjektivizacije nisu se ostvarila. Zasnivala su se na postulatima teorije objektivizacije, odnosno na tome da je samoobjektivizacija prva psihološka posledica seksualne objektivizacije žena. U tumačenju dobijenih rezultata treba uzeti u obzir i obrazovnu strukturu – preko 90 % ispitanica trenutno studira, ima završenu visoku školu, fakultet ili postdiplomske studije. Ispitanice su nesumnjivo izgradile kritički odnos prema načinu na koji se žena i žensko telo predstavljaju u javnoj sferi (seksualnoj objektivizaciji), odnosno poseduju svest o manipulacijama i zloupotrebama koje se vrše u cilju sticanja profita, od strane medija, marketinga i drugih činilaca javnog života.

Takođe se očekivalo da postoji određena povezanost i između samoobjektivizacije i zadovoljstva telom, jer u svojoj osnovi oba konstrukta su pod uticajem kulturnih standarda o lepoti/privlačnosti tela. Očekivanje je potkrepljeno dobijenim rezultatima, a prirodu veze definiše povezanost samoobjektivizacije i njenih subskala sa pitanjima o zadovoljstvu telom. Između samoobjektivizacije i zadovoljstva ukupnim fizičkim izgledom tela postoji negativna povezanost –

sklonost ka samoobjektivizaciji raste sa smanjenjem stepena zadovoljstva sopstvenim telom. Naime, ukoliko je stepen zadovoljstva fizičkim izgledom tela veći, samoobjektivizacija je manje prisutna, kulturne norme i standardi su slabije prihvaćeni, a osećanje stida zbog izgleda sopstvenog tela i potreba da se konstantno nadzire su manji – preoblikovanju tela će se pristupiti ukoliko je osoba ubeđena da se izgled može menjati i uskladiti za društvenim standardima o izgledu ženskog tela. A, kako je rečeno, mediji, marketing, kozmetička, farmakološka i druge industrije, naporno rade da se žena uveri da se delovi njenog tela mogu selektivno smanjiti, uvećati, zameniti ili transformisati kako bi se dostigli nametnuti standardi lepote.

Ispitivanje razlika u odgovorima ispitanica, u zavisnosti od starosne kategorije (godine života) i sredine u kojoj žive realizovano je uz pomoć t-testa za nezavisne uzorke. Rezultati su pokazali da se mlađe ispitanice u odnosu na starije razikuju na subskali telesni nadzor, imaju statistički značajno veći skor na ovoj dimenziji – osmatranje sebe iz uloge posmatrača je prisutnija pojava među njima. Naravno, to ima smisao ako se uzme u obzir činjenica da prva uzrasna kategorija (do 25 godina života) odgovara rasponu uzrasta koji spada u razvojni stadijum prelaska u odraslo doba. Značajno više manifestuju se razlike između osoba koje žive u urbanim i ruralnim sredinama. Primetno je da ispitanice iz ruralnih sredina imaju niži skor na skalama SOŽT i OBCS, a takođe i subskalama telesni nadzor i verovanja u mogućnosti kontrole izgleda. Ako se ima u vidu da patrijarhat ima veće uporište u ruralnim sredinama rezultati nisu neočekivani – patrijarhalne vrednosti utiču, između ostalog, i na formiranje stavova i odnosa prema sopstvenom telu. Statistički značajne razlike između ove dve grupe ne postoje na pitanjima koja se odnose na zadovoljstvo telom.

ZAKLJUČAK

Glavni cilj ovog istraživanja bio je da se ispita međusobni odnos stava prema seksualnoj objektivizaciji ženskog tela u javnoj sferi, samoobjektivizacije i zadovoljstva sopstvenim telom. Pored glavnog cilja, definisani su i zadaci u cilju deskripcije istraživanih pojava (konstrukata) i boljeg razumevanja njihovog međusobnog odnosa.

Rezultati pokazuju da se ispitanice generalno slažu sa svim tvrdnjama koje ukazuju na prisustvo seksualne objektivizacije žena i ženskog tela u javnoj sferi. Najizraženiji oblik je ciljno prikazivanje delova ženskog tela u medijskoj i reklamnoj industriji koje se koristi kao sredstvo za privlačenje pažnje potencijalnih korisnika.

Verovanja u mogućnosti kontrole izgleda, tj. uverenje da kulturni standardi o telesnom izgledu mogu biti dostignuti, ako uložimo dovoljno truda u njih, najprisutniji je oblik samoobjektivizacije. Ova dimenzija ima značajno veći skor u odnosu na ostale dve. Osećanje stida koje se javlja zbog izgleda sopstvenog tela, odnosno neispunjenih standarda o izgledu tela najmanje je prisutna dimenzija među ispitanicama.

Ispitanice su generalno zadovoljne fizičkim izgledom sopstvenog tela. Ipak, prisutna je i želja/spremnost da se telo u nekoj meri menja/preoblikuje, što navodi na postojanje sumnje o tome kako tela treba da izgledaju. To se može posmatrati i kao posledica konstantnog nametanja slika "idealnog" ženskog tela, od strane medija, u cilju promocije nedostižnih standarda lepote.

Evidentno je da su i samoobjektivizacija i zadovoljstvo telom pod snažnim uticajem kulturnih standarda o izgledu ženskog tela koji se promovišu i nameću. Ubeđenje da se telo može kontrolisati i menjati stalno se „podgreva” i time se utiče na spremnost/odlučnost da se to i uradi, kako bi se zadovoljili promovisani standardi – rezultati ovog istraživanja potvrđuju ovu vezu. Reklamna, modna, kozmetička, fitnes/velnes (*fitness/wellness*) i druge industrije koje učestvuju u kreiranju normi i standarda kako treba da izgleda žensko telo, konstantno rade na tome, istovremeno nudeći svoje usluge i proizvode koji će „omogućiti“ da se telo oblikuje i postigne željeni izgled.

Između ispitanica različitih starosnih kategorija manifestuju se razlike na subskali telesni nadzor – ispitanice na uzrastu do 25 godina života sklonije su osmatranju sebe iz uloge posmatrača u odnosu na starije ispitanice. Sa druge strane, rezultati pokazuju da se žene iz ruralnih sredina u manjoj meri slažu sa tvrdnjama koje opisuju načine seksualne objektivizacije u javnoj sferi, a ispoljavaju i niži stepen samoobjektivizacije u odnosu na ispitanice iz urbanih sredina.

Metrijske karakteristike skala su zadovoljavajuće, skale su pogodne za upotrebu na našem kulturnom području. Primetno je da se dobijena faktorska struktura razlikuje u odnosu na onu koju su dobili autori OBCS skale, ali razlike se ublažavaju ukoliko se uzorak svede na osobe starosti iznad 25 godina. I pored nedostataka, istraživanje pruža korisne informacije o međusobnom odnosu i zastupljenosti seksualne objektivizacije, samoobjektivizacije i zadovoljstva sopstvenim telom žena u Srbiji.

Branko Velov, Marija Zotović

ATTITUDE TOWARDS SEXUAL OBJECTIFICATION OF THE FEMALE BODY,
SELF-OBJECTIFICATION AND BODY SATISFACTION

Summary

The aim of this paper is to examine relations among attitudes towards sexual objectification of the female body, body satisfaction and self-objectification in women in Serbia. The survey involved 462 women, aged between 19 and 45. The attitude towards sexual objectification of the female body (SOFB) was operationalized by a scale of nine statements, based on observations of the sexual objectification of women. Objectified Body Consciousness Scale (OBCS; McKinley & Hyde 1996) was designed to measure self-objectification in young women and middle-aged women and it includes three subscales: (a) surveillance, (b) body shame – internalization of cultural standards for physical appearance, and (c) appearance control beliefs. The respondents were also asked three questions regarding the degree of satisfaction with the overall physical appearance of the body, the presence of desire and the willingness to change the body. The results show that the respondents support the view that sexual objectification of the female body in the Serbian public sphere is widespread. The most common form of self-objectification are the appearance control beliefs. Although satisfied with the appearance of their own body, the respondents have a desire / willingness to change / reshape the body, which indicates that they have doubts about how they should look. In general, the attitude towards sexual objectification was not related to self-objectification and body satisfaction. Satisfaction with the physical appearance of the body is negatively correlated with self-objectification in women in Serbia, and the most pronounced connection is with the body shame (feeling shame when the body does not conform to cultural standards for physical appearance).

Keywords: sexual objectification, self-objectification, body satisfaction

LITERATURA

- American Psychological Association, Task Force on the Sexualization of Girls. (2007). *Report of the APA Task Force on the Sexualization of Girls*. Preuzeto sa: <https://www.apa.org/pi/women/programs/girls/report-full.pdf>.
- Arnett, J.J. (2000). Emerging adulthood: A theory of development from the late teens through the twenties. *American Psychologist*, 55(5), 469-480.
- Bartky, S. (1990). *Femininity and Domination: Studies in the Phenomenology of Oppression*. New York: Routledge.
- Calogero, R.M. (2012). Objectification Theory, Self-Objectification, and Body Image. In: Cash, T.F. (ed.). *Encyclopedia of Body Image and Human Appearance*. Vol 2. San Diego, CA: Elsevier Academic Press. 574–580.

- Cash, T. F. (2011). Cognitive-behavioral perspectives on body image. In Cash, T. F. & Smolak, L. (Eds.), *Body Image: A Handbook of Science, Practice, and Prevention*. New York, US: Guilford Press. 39–47.
- Conley, T. D.–Ramsey, L. R. (2011). Killing us softly? Investigating portrayals of women and men in contemporary magazine advertisements. *Psychology of Women Quarterly*, 35 (3), 469–478.
- Dworkin, A.–Mackinnon, C.A. (1988). *Pornography and Civil Rights: A New Day for Womens' Equality*. Minneapolis: Organizing Against Pornography.
- Fredrickson, B.–Roberts, T. (1997). Objectification Theory: Toward understanding women's lived experiences and mental health risks. *Psychology of Women Quarterly*, 21(2), 173–206.
- Gervais, S.–Holland, A. & Dodd, M. (2013). My eyes are up here: The nature of the objectifying gaze toward women. *Sex Roles*, 69 (11-12), 557–570.
- Holland, E.–Haslam, N. (2013). Worth the weight: The objectification of overweight versus thin targets. *Psychology of Women Quarterly*, 37 (4), 462–468.
- Kant, I. (1977). *Lectures on Ethics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Kozee, H. B.–Tylka, T. L. –Augustus-Horvath, C. L. & Denchik, A. (2007). Development and psychometric evaluation of the interpersonal sexual objectification scale. *Psychology of Women Quarterly*, 31 (2), 176–189.
- Kozić, A. – Zotović, M. (2016). Seksualna objektivizacija i samoobjektivizacija. U: Petrović J. (ured.). *Slika tela, seksualnost i partnerske veze u adolescenciji*. Novi Sad: Filozofski fakultet Univerzitet u Novom Sadu. 97–109.
- Langton, R. (2009). *Sexual Solipsism: Philosophical Essays on Pornography and Objectification*. Oxford: Oxford University Press.
- Lubina, T. – Brkić Klimpak, I. (2014). Rodni stereotipi: objektivizacija ženskog lika u medijima. *Pravni vjesnik*, 30 (2), 213–233.
- McKinley, N.M. & Hyde, J.S. (1996). The Objectified Body Consciousness Scale: Development and validation. *Psychology of Women Quarterly*, 20 (2), 181–215.
- Moradi, B. (2011). Objectification theory: Areas of promise and refinement. *The Counseling Psychologist*, 39 (1), 153–163.
- Nussbaum, M. (1995). Objectification. *Philosophy and Public Affairs*, 24 (4), 249–291.
- Papadaki, E. (2012). Understanding Objectification: Is There Special Wrongness Involved in Treating Human Beings Instrumentally?. *Prolegomena*, 11 (1), 5–24.

- Papadaki, E. (2018). Feminist Perspectives on Objectification. *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*, Preuzeto sa: <https://plato.stanford.edu/entries/feminism-objectification/>.
- Thompson J. K.– Heinberg L. J. (1999). The Media's Influence on Body Image Disturbance and Eating Disorders: We've Reviled Them, Now Can We Rehabilitate Them?. *Journal of Social Issues*, 55 (2), 339–353.
- Thompson J. K.– Stice E. (2001). Thin-Ideal Internalization: Mounting Evidence for a New Risk Factor for Body-Image Disturbance and Eating Pathology, *Current Directions in Psychological Science*, 10 (5), 181–183.
- Tiggemann, M. (2011). Sociocultural perspectives on human appearance and body image. In: Cash, T. F. & Smolak, L. (Eds.). *Body Image: A Handbook of Science, Practice, and Prevention*. New York, US: Guilford Press.12–19.
- Zurbriggen, E. L. (2013). Objectification, self-objectification, and societal change. *Journal of Social and Political Psychology*, 1 (1), 188–215.